

SKOLETIME:

Alexander Helvin
studerer skogen
fra alle vinkler.

Tapere gir overskudd

Alexander Helvin gikk fra å være skoletaper til å få toppkarakterer. Nå vil flere bedrifter investere i slike som ham.

SOSIALT ENTREPRENØRSKAP

- Bruker virke-midler fra næringslivet til å løse samfunns-problemer, som fattigdom, ungdom som dropper ut av skolen og miljø-utfordringer.
- Gammelt konsept med ny fag-terminologi.

Eksempler:

- Grameen Bank
- Pøbel-prosjektet
- Trivselsleder
- PS: Hotell
- Forsker-fabrikken

TEKST:
**ANETTE
AASHEIM**
FOTO:
**CARL MARTIN
NORDBY**

Han var 20 år gammel, selv Nav var i ferd med å gi ham opp. Skolekarakterene var elendige, Alexander fikk knapt en læringsplass. Kurstilbuden var mange, han sa ja til flere. Til slutt ble han, sammen med ni andre ungdommer, sendt til en sosial entreprenør: Ingeborg Omdal Lykseth. Ryktene hadde spredt seg om kursene hun holdt, Nav hadde sagt seg villig til å betale for ti kursdager.

Da Alexander hilste på Ingeborg Omdal Lykseth første gang, var blikket festet i bakken, skuldrene hevet i hodehøyde. Hun visste at han var et mobboffer. Selv husket han ikke så mye fra den tiden, bare hva de voksne hele tiden minnet ham på: Ignorer dem!

I kurslokalet i Skien sentrum denne våren for to år siden så Ingeborg hvordan de grønne buksene hans ristet, Alexander var helt skjelven i knæne. Cap'en, den også grønn, var godt trukket ned i pannen. Spørsmålene hun stilte, ble besvart med et kort ja eller nei. Ikke én gang løftet han blikket.

I løpet av de ti kursdagene skulle livet hans bli helt forandret.

PROFIT OG IDEALISME. For seks år siden gjorde en av Norges rikeste menn, Johan H. Andresen, noe ingen skjønte: Han skapte et helt eget forretningsområde i sin egen bedrift: Sosialt entreprenørskap. Andresen kaller det en lang pedagogisk reise. Begrepet er fremmed, ikke engang god norsk. Men ting er i ferd med

å løsne. Selv mindre bedrifter, som Mathallen, har nå åpnet dørene for sosiale entreprenører. Også privatpersoner bruker tid og penger på det de kaller varige menneskelige verdier og innovative løsninger på samfunnets mest presserende sosiale problemer. Det handler om profit, men også om velferd. Grunntanken er at dette ikke trenger å være noen motsetning.

Ingeborg Omdal Lykseth startet firmaet Lyk-z i 2011; året etter ble hun kåret til «årets sosiale entreprenør». Nå har hun inngått en avtale med Johan H. Andresen og firmaet Ferd om økonomisk støtte og faglig bistand i minst tre år.

Produktet hun selger, er et kurs. Mest tro har hun på den nettbaserte versjonen av dette, og det er det Ferd nå skal hjelpe henne med. Lyksets mål er å hjelpe ungdom som sliter, som av en eller annen grunn har falt utenfor. Hun vil hjelpe dem på rett kjøl, og hun gjør det helt uten noen form for statlig eller kommunal støtte. Målet er at produktet til slutt skal kunne finansiere seg selv, slik at hun har råd til både leie av lokaler og lønn til de ansatte.

FREMMEDORD. Når man spør hva sosialt entreprenørskap betyr, er svarene mange: «Samfunnsinnovasjon», «å starte business med hjertet» eller «en som oppdager et samfunnsproblem og skaper et produkt som løser dette problemet».

Doktorgradsstipendiat Lillian Strand ved NTNU mener ordene bare virker skremmende, og at vi her i ►

24
68**UT PÅ TUR:** Hans Olav Langeland (til høyre) skal lære elevene å plante skog. Alexander Helvin tilbringer nå ofte skoletimene ute i naturen.

- Favorittfaget? Å, det er mye! Sveising, sming, snekring. Være ute i skauen. Alt sammen er moro!

Norge, og Innovasjon Norge spesielt, ligger helt i bakevja. Hun var ansvarlig for å bygge opp et helt nytt fagmiljø innen sosialt entreprenørskap ved Universitetet i Trondheim.

- Det er nok flere studenter enn professorer som er interessert i hva det innebefatter, konstaterer hun. Strand viser blant annet til England, der statlige støtteordninger for sosiale entreprenører for lengst er etablert.

Her i Norge har vi en sterkt velferdsstat. Mange forventer at den skal ta tak i de utfordringene vi har, men samfunnet vårt står overfor mange uløste problemer. Mellomrommet mellom frivillighet og velferdsstat er det få som utfordrer.

UT I NATUREN. Alexander Helvin er ikke så opptatt av definisjoner. Han drømmer i stedet om en dag å flytte til et småbruk. Utenfor skal det være skog. Gran, furu, bjørk, osp og gran. Han skal ha hund og villsau. At ingen

har sett det, tenker Ingeborg Omdal Lykseth. Hun hadde mange forslag, men da hun foreslo at Alexander burde bli skogforvalter, utbrøt han bare:

- En kjempeidé!

På barneskolen følte han at det ikke var andre alternativer enn å trekke seg tilbake. Når han skulle i butikken, dro han cap'en godt ned i ansiktet og skrudde opp volumet på musikken han hadde i ørene. I frimennuttene på skolen sto han alltid for seg selv.

Etter skolen dro han ofte rett til skogs. Han kunne gå rundt i flere timer. Når han kom hjem, fortalte han om rådyret som hadde stoppet opp rett foran ham. Fuglen som satte seg ned bare noen centimeter fra hånden hans.

Når han satt slik, på en trestubbe, og så på trærne og dyrene og himmelen over, så han for seg hvordan fremtiden ville bli. Når folk spurte, svarte han elektriker, men det han drømte

SNUOPERASJON: Alexander sammen med kursleder Ingeborg Omdal Lykseth.

om, var å bygge en laftet koie med bare hendene. Den skulle ligge minst én mil fra bebyggelse - i alle retninger. Han ville leve enkelt, dyrke egne grønnsaker, fiske og sette opp snarer.

Nå, ti år senere, ler han av det.

- Det var jo bare en guttunges drøm - vill fantasi. Etter hvert som jeg ble eldre, så jeg hvor urealistisk det var.

FOTO: ANNE LILL WIENNECK AAS, TELEMARKSAVISA

SOSIAL: - Ohm? Hva det står for? Måleenheten for motstand, forteller Alexander til (fra høyre) Sarah Pettersen, Anne Svenseid og Martine Sannerholt. Før turde han knapt å si hei til noen, nå hjelper Alexander mer enn gjerne medelevene med de vanskelige spørsmålene.

25
68

Man kan ikke leve sånn! Jeg drømte jo om å bo over tregrensen, men der går det ikke an å plante frukttrær. Jeg var 12 år og skulle bygge en lafta koie! Det ville tatt mangfoldige år for en liten guttunge å få alt tømmeret på plass!

I FULL JOBB. Ingeborg Lykseth har tidligere jobbet som filmskaper, og har bakgrunn fra psykiatrien. Kurset har hun selv utviklet, i perioder har hun jobbet gratis. Hun følte det vanskelig å kreve penger fra folk som trengte hjelp. Første gang hun hørte om sosialt entreprenørskap, var i 2008. Da falt brikkene på plass.

- Jeg må fremdeles tåle å høre: «Er du en sånn som tjener penger på andres elendighet?», men det er jo ikke det dette handler om, påpeker hun.

- Jeg er 100 prosent sikker på at sosialt entreprenørskap er en del av fremtidens næringsliv. En sosial entreprenør evner å se muligheter der det offentlige ikke strekker til og det

Før tenkte man at det å hjelpe ungdom er bra, men å ta betalt for det ble bare latterlig gjort

kommersielle ikke har interesser. Før tenkte man at det å hjelpe ungdom er bra, men å ta betalt for det ble bare latterlig gjort. Men ting har endret seg. En sosial entreprenør er sjeldent en forretningskvinne, men klarer man ikke å ta betalt for tjenestene sine, brenner man seg bare ut.

Å være innunder Fers vinger innebærer at det stilles en rekke krav til hvordan pengene brukes. De vil vite hvor mange som får hjelp, og hvor mange som er ute i skole og jobb. Lykseth må levere budsjetter - og alltid helst de gode historiene. Som den om Alexander. Foreløpig er hun avhengig av støtten fra Ferd, men målet er at virksomheten til slutt skal være selvfinansierende.

Gevinsten er kapital, kunnskap, nettverk og en gjennomarbeidet forretningsplan. I disse dager lanserer hun sin egen online-versjon av kurset. Frog Online Identity har hun kalt verktøyet, som gjør at de kan nå ut til

enda flere ungdommer. Webutviklere og andre ansatte har jobbet dag og natt de siste månedene.

- Uten hjelpen fra Ferd hadde jeg ikke klart å etablere denne plattformen, fastslår hun.

Ikke alle idealister skal drive butikk, men når du først skaper en forretningsmodell basert på idealisme, så slutter du aldri å være idealist. Idealisten i meg tror at alt er mulig. Drivkraften min er å se at ungdom som ikke har vært i skolen på mange år, er 100 prosent i stand til å reise seg og komme i gang fordi det finnes en knapp å trykke på.

MODIG. Alexander går i dag i første klasse på naturbrukskolen Søve på Ulefoss.

- Jeg skal bli naturforvalter. Passe på at inngrep i naturen ikke får for store ringvirkninger på det naturlige mangfoldet, forklarer han.

Alexander har gått på videregå-

26
68

LYSTBETONT: Mathallen i Oslo har nylig inngått en avtale med Kompass & Co, en sosial entreprenør. I sommer har flere ungdommer solgt hjemmelaget streetmat utenfor Mathallen. - Jeg var lat og skolelei. Til slutt raknet det bare. Men nå, etter dette året, vil jeg ta opp endel fag igjen fordi jeg har lyst, sier August Fagerstrøm.

ende skole før. Det gikk ikke så bra. Bare tanken på å si noe høyt foran hele klassen gjorde ham søvnlös. Når alle så på ham, snørte halsen seg sammen, varmen spredte seg over hele kroppen. Å sitte på skolebussen var det verste. Når bussen var full, kjente han blodsmaken i munnen, hendene skalv. Han måtte holde armene tett inntil kroppen for at ingen skulle legge merke til det. Når han plantet fotsålene godt i bakken, fikk han kontroll på skjelvingen. Med et karaktersnitt på 3,2 ble Alexander sendt ut i arbeidslivet.

At han må gå videregående skole om igjen, tenker han ikke så mye på.

- På kurset ble jeg presset til å starte en samtale og ellers gjøre ting jeg normalt ikke ville gjort. Jeg lærte å lytte på ulike nivåer, samt å starte og lukke samtaler. Jeg var ikke vant til slike ting, forteller Alexander.

Ingeborg Lykseth mener hun så det

med en gang: - Han hadde jo så mye å by på! Kursdeltagerne blir alltid spurta om å skrive ned det de er minst, som de ønsker å være mest. Lappen festter de på kroppen. Alexander skrev at han ønsket å bli modig. Modig for ham var ikke å hoppe i fallskjerm eller klatre opp bratte fjellvegger. Modig for ham var å snakke. Gjøre ting som å ta bussen, reise inn til byen og være sosial.

I løpet av ti dager fikk hun Alexander til å tro på at det var mulig.

- Kompetanse handler om kunnskap, vilje og evner. Ofte er det viljen som har sviktet hos disse ungdommene. Man trenger jo ikke å ha en doktorgrad for å se at Alexander er koblet til naturen. Da jeg fikk ham til å forstå at det var mulig å ha en jobb i skogen, snudde alt. Det var som å skru på en bryter.

STREETFOOD. Hvor mange sosiale en-

treprenører som finnes, er det ingen som har oversikt over. Kompass & Co. er et nyetablert kooperativ av flere sosiale entreprenører som nå samarbeider om å hjelpe ungdom som trenger ny motivasjon for å fullføre skole eller komme seg ut i arbeidslivet.

- Vi trenger flere aktører. Vi skaper ikke mangfold om vi ikke har flere som engasjerer seg, sier en av aktørene, Kat Medbøe Eriksen. Selv kaller de seg et ideelt AS.

Bak et bord i solsteken utenfor Mathallen på Vulkan i Oslo står August. Han forsøker å selge kulinarisk street food, wraps med pulled pork. I vinter drev ungdommene i Kompasset kafeen i Oslo Vinterpark, i vår tok de på seg gartneroppdraget utenfor Mathallen. I tillegg til å selge wraps og kaldt drikke har de bygget sittebenker av paller, plantet sittrontrær og urter. I stedet for å leie inn landskapsarkitekter lot senterledelsen ungdommene

FRITT FREM: Mathallen ga ungdommene frie tøyler til å utforme utearealene. Med paller snekret de benker og blomsterkasser. Oppi plantet de sitrontrær.

27
68

selv utforme uteområdene.

Hele driften skal være selvfinansierende, ungdommene som jobber her, får også lønn.

- Johan H. Andresen gjør et godt stykke arbeid med å løfte frem sosialt entreprenørskap, uten ham ville mange hatt problemer med å etablere seg. Vårt samarbeid med Mathallen er et eksempel på at det finnes flere aktører som er seg sitt ansvar bevisst, men vi trenger enda flere engasjerte, sier Eriksen.

Senterleder på Vulkan, Silje Aspen Ellingstad, er en av dem som har gitt ungdommene fra Kompass & Co. nesten helt frie tøyler.

- Dette gjør noe med området. Det preger oss andre som jobber her. Vi blir litt rausere. Litt mer ydmyke.

Kompass & Co. drives nesten helt uten statlige eller kommunale støtteordninger. Men å overtale bedrifter til å satse på dette er vanskelig.

Det begynner å løsne. Flere bedrifter ønsker å ta et sosialt ansvar.

- Det er et tungt jorde å pløye. Vi opplever likevel en økende bevissthet rundt det samfunnsansvaret næringslivet faktisk også har. Det begynner å løsne. Flere bedrifter ønsker å ta et sosialt ansvar, og etterspør lokale prosjekter. Men det krever mer enn bare penger, det krever også tilstedeværelse, sier Maiken McCormick, kreativ leder i Kompass.

FORANDRINGEN. Lite forskning er gjort på sosialt entreprenørskap i Norge, men i en rapport utført av Vista Analyse (på oppdrag fra Ferd) konkluderer man blant annet med at Eddi Eidsvågs Pøbelprosjekt alene har en verdi på over én milliard kroner, kostnader og oppfølging inkludert. Pøbelprosjektet har hatt over 800 ungdommer på kurs siden starten i 2007 og omsatte i fjor for 18 millioner kroner.

Går alt etter planen for Alexander,

vil han være i full jobb etter endt skolegang. Vista har beregnet den samfunnsøkonomiske gevinsten av slike tilfeller til hele 11 millioner kroner.

Alexander viser oss rundt på skolen.

- Morn! roper han høyt og vinker til medelevene som har klartet opp i et epletre. Den langstrakte mannen, flere år eldre enn de andre i klassen, tar av seg cap'en og smiler. Lærerne vi har snakket med, sier de er overrasket. Til oss forklarer han:

- Livet mitt er helt forandret! Nå står jeg foran hele klassen uten å være nervøs! Før fikk jeg bare 2-ere og 3-ere, nå får jeg i stedet 5-ere og 6-ere. Det eneste jeg har gjort, er å lære å snakke med folk.

- Hva vil du si til andre som sliter?
- At det første skrittet er det aller vanskeligste.

**Bla om til intervju med
Johan H. Andresen ►**

- Jeg har irritert meg over dem som mener jeg har en annen agenda

Man kan ikke sitte og vente på reformene hele tiden. For å klare å løse store samfunnsproblemer trenger man løpende fornyelse. Inntektene fra norsk sokkel vil ikke holde tritt med økningen i de offentlige utgiftene. Om vi ikke er komfortable med det gapet, må vi forsøke å bruke de midlene vi har, smartere, sier konsernsjef i Ferd, Johan H. Andresen.

Norges rikeste mann investerer hvert år millioner av kroner på skoltrett ungdom, narkomane og tidligere fengselsfugler. I fjor brukte han 11,6 millioner kroner på virksomheten og de 11 sosiale entreprenørene (plukket ut blant 160 søkerne) han har i porteføljen. I tillegg til Ingeborg Omdal Lykseth er også gatemagasinet Asfalt og Forskerfabrikken med der.

Andresen viser til land som England, der man nå ser på helt nye finansieringsmodeller for å løse store sosiale problemer. Her har sosiale investorer fått tilbud om å investere i et program som skal forebygge at kriminelle havner i fengsel igjen. Justisdepartementet betaler regningen, som beregnes ut fra hvor mange av de tidligere fengselsfuglene som klarer å komme tilbake til samfunnet.

- Det går an å regne relativt nøyaktig på hva samfunnet sparer på at de ikke returnerer til fengselet, og hva de bidrar med i form av skatter og avgifter om de klarer å komme seg ut i jobb. Da får de involverte en andel av den verdiskapingen, forklarer Andresen og legger til:

- Dette er kontroversielt. Vi har luffet det konseptuelt, men her i landet har vi ikke kommet dit ennå. Men så lenge man klarer å isolere innsats og effekt slik at det blir målbart, er

det ikke utenkelig at dette kan bli en realitet.

Han hørte om sosialt entreprenørskap for ti år siden, under World Economic Forum i Davos. Han lot seg fascinere av foredragsholderne, av samtalene han hadde med de sosiale entreprenørene under middager og i korridorer. Over en øl med grunnleggeren av fotballverdensmesterskapet for hjemløse, Mel Young, ble hele ideen forløst.

- Da gikk det opp for meg at det de sosiale entreprenørene trengte, var noe vi kunne bidra med, rene forretningmessige metoder. De er stinne av idealisme, tror at alt er mulig, hvilket jo er besnærende. Men de mangler kunnskap om hvordan få mest mulig ut av ressursene og derved nå flest mulig.

Nå, i 2013, hender det fremdeles folk ser på ham og sier: Hva er dette?

- Her i Norge liker vi å tenke i bokser: Det offentlige, det private og de frivillige. Når ting ikke lar seg sette i båser, når vi begynner å snakke om et ideelt AS, reagerer folk med flakkende blikk. Er dette noe man skal tjene penger på?

Andresen mener det handler om mangel på innsikt.

- Vi har for mye fokus på merke-lappene og for lite fokus på hva man faktisk oppnår. Det er distraherende.

Ifølge ham finnes løsningene, men det offentlige er engstelig for å ta dem i bruk.

- Man er altfor redd for å gjøre feil eller skape forventninger man ikke klarer å leve opp til. Sånn er det. Av og til lykkes man ikke. Det har jeg innsett. Men man er nødt til å ta en risiko for å skape effekter på den sosiale arenaen.

- Er dette egentlig bare en måte å drive merkevarebygging på?

- Vi har en tendens til å mistenkliggjøre bedrifter som involverer seg i noe som kan være en offentlig oppgave. Men jeg føler vi har et moralsk ansvar til å gjøre det, fordi vi kan det. Jeg har irritert meg over dem som mener jeg har en annen agenda, men resultatene taler for seg. Det er det som gjør at vi har fått oppmerksomhet rundt dette. Men resultatene kommer på bakgrunn av hva de sosiale entreprenørene gjør, ikke hva jeg gjør, sier Andresen og understreker:

- Å gi bort penger er ikke vanskelig, men utfordringen er å skape den sosiale effekten.

Han håper flere vil engasjere seg.

- Jeg ser ikke på sosialt entreprenørskap som et marked, hvor Ferd har en markedsandel. Dette er bare en metode som alle kan bruke, og som var i bruk før vi tok den i bruk.

- Hvor mye tid bruker du selv på dette?

- Omrent halve arbeidstiden min. Det årlige budsjettet er på 25 millioner kroner, en liten andel av hele virksomheten. Warren Buffett har sagt at det er mye vanskeligere å skape sosial enn finansiell avkastning, men det mener jeg er å gi opp for tidlig. Dette handler om noe annet i tillegg til å donere penger til ideelle organisasjoner som Redd Barna. Alle er gode på noe. Kobler man kompetansen sin opp mot samfunnsutfordringene, vil man se effekter. Det vi får igjen, er noe langt større enn kun det å donere penger til noen langt borte. ▀

anette.aasheim@aftenposten.no

INVESTOR:

Johan H. Andresen
bruker millioner
pa sosiale entre-
prenører.